

Пешадиски мајор **НИКИЦА ПИЛИПОВИЋ**

ОЦЕЊИВАЊЕ У ВОЈНИМ ШКОЛАМА

Систем оцењивања успеха у војним школама има велики значај не само као чисто школски фактор од кога донекле зависи успех наставе него и као фактор који омогућава да се успешније решавају кадровски проблеми. Наиме, систем оцењивања треба да обезбеди: веће залагање слушалаца¹⁾ у раду и учењу; да старешинама и наставницима у школама послужи као средство за уочавање недостатака и пропуста у своме раду; да омогући да се у току и на крају школовања добије тачан увид у то како су слушаоци разумели и усвојили пређено градиво и у којој су се мери оспособили за практичну примену стеченог знања, и да по завршеном школовању омогући правилнији распоред слушалаца на разне дужности.

Међу разним системима оцењивања успеха најчешће се примењује тзв. систем бројних оцена, који, по моме мишљењу, није најпогоднији, јер ни приближно не испуњава напред наведене захтеве.

Применом бројних оцена (било да је оцењивање од 1 до 5 или од 5 до 10) сви се слушаоци, без обзира колико их је, по успеху сврставају у пет категорија (слаби, довољни, добри, итд.). Ако узмемо да у једној школи има 500 слушалаца, онда би применом овог система сваки од њих био сврстан у једну од наведених пет категорија, тако да би се, рецимо, у категорији врло добрих могло наћи 200 слушалаца. Ако сада узмемо да у ту категорију улазе и они слушаоци који нису могли ући у категорију одличних или добрих, односно сви они који су добили средњу оцену већу од 3,50 и мању од 4,51, онда се може видети да се добри слушаоци (односно скоро врло добри) на крају једног периода школовања или школовања у целини на тај начин изједначавају са онима који су само за један стоти део оцене могли да уђу у категорију одличних, и да се у категорију добрих укључују они који су такође за један стоти могли да буду врло добри, и обратно.

Према томе, очигледна је неправичност таквог система оцењивања.

У неким школама, предмети се, према важности, деле на категорије, са циљем да слушаоци што боље уче важније предмете, јер се сматра да не може бити одличан онај слушалац који макар из једног предмета прве категорије добије оцену „врло добар“, нити врло добар

¹⁾ Под овим појмом подразумевају се и питомци.

ако било из ког предмета прве категорије добије оцену „добар“ и сл. Иако на први поглед изгледа да је ова поставка исправна, јер има за циљ да обезбеди темељитије изучавање главних предмета, ипак се она у пракси друкчије одражава. Тако, има примера да неки слуша-лац савесно учи и да постиже одличне или врло добре резултате из свих предмета, а само из једног предмета, и поред свега залагања, не може добити већу оцену од 3, зато што га теже схвата и што нема довољно смисла за њега. Ако је сада овакав предмет разврстан у прву категорију, крајњи успех тога слушаоца не може бити већи од доброг, без обзира на успех из осталих предмета. Слушалац ће вероватно посветити више пажње том предмету, али ако и поред тога не успе да поправи оцену, може се десити да ће са мање залагања наставити изучавање и осталих предмета, јер ионако не може постићи већи успех од доброг. Због тога би требало одбацити сваку поделу пред-мета на категорије. Темељитије изучавање важнијих предмета може се обезбедити већим бројем часова, бољом методом њихове обраде, а и политичким и васпитним радом, јер административне мере могу имати само штетне последице. Сем тога, бројне оцене понекад и де-стимулативно утичу, јер не дају реалну слику знања слушаоца и не обезбеђују постизање постављеног циља.

Имајући у виду изнете карактеристике бројних оцена, начин на који се до њих долази и њихове оскудне могућности у одређивању постигнутог успеха, оне не могу послужити за неке прецизније и кон-кретније анализе у погледу сагледавања успеха у настави, грешака и пропуста у раду наставника и изналажења путева и начина за њи-хово решење. Бројне оцене се могу користити за најопштије анализе кад нису у питању појединци и тамо где се могу толерисати извесна отступања. То значи да такав систем оцењивања не доприноси ни пот-пуном решењу наведених проблема које оцењивањем треба постићи.

Праћење развоја људи, доношење суда и закључака о њиховом напредовању и узрасту преко бројки и на основу њих може настав-нике и старешине навести и на површно расуђивање о људима. Оства-рити увид у оспособљеност сваког слушаоца не значи само учити како је он научио начела, правила и дефиниције, и како их у пракси примењује. Важно је да се запазе негативне и позитивне црте у ње-говом карактеру, каквих је радних навика и како прилази послу, как-о реагује на спољне појаве, какве ставове заузима по појединим пита-њима, како се развија као старешина и васпитач итд., па да се на основу тих запажања плански и систематски утиче на његов развој. Морално васпитање и стручна спрема не могу се раздвајати ако се жели имати јасна слика о оспособљености слушаоца. То значи да се целокупан рад мора одвијати плански и систематски и заснивати на подацима о томе шта је урађено и како, шта је још преостало да се уради и какви су резултати постигнути. А да ли је могуће по свим овим питањима постигнути успех обележавати бројкама и да ли те бројке пружају све оно што се жели знати о слушаоцу? Свакако, не, јер је успешно и солидно праћење успеха и оспособљености слуша-оца могуће само ако се описно евидентира све оно што је карактери-

стично за њега, на шта треба обратити пажњу и какве је резултате дотада постигао. Зато би „наставничка биљежница“ требало да и даље буде обавезан и најважнији докуменат сваког наставника.

Бројне оцене не могу послужити старешинама као руководство ни при распоређивању слушаалаца на дужности по завршеној школи, јер оне — и када не би било оноликих разлика унутар једног успеха које показују напред изнети примери и када би биле прецизан показатељ постигнутог успеха у настави — опет не би могле послужити као једино мерило за одређивање дужности свршеним слушаоцима. Крајњи успех постигнут за време школовања је само један елеменат на основу кога се неко може одредити на дужност.

Бројне оцене собом носе и низ других незгода. Сврставање већег броја слушаалаца у једну категорију према постигнутом успеху није најбоље, јер, на пример, две стотине људи различитих интелектуалних, умних и физичких особина, радних навика, обучаваних од различитих наставника, који су се служили различитим помагалима и који су примењивали сваки свој метод у учењу итд., није могуће подвести под један општи заједнички термин „добар“, „врло добар“ и сл. Овакав начин оцењивања често и неваспитно утиче на слушаоце, поготову на млађе људе, јер код њих може развити нездраве амбиције. Нису ретки примери да се слушаоци служе и недозвољеним средствима само да би дали правилан одговор, правилно израдили задатак и добили бољу оцену, мада су такви поступци често несвесни и незлонамерни, као резултат младалачког nestaшлука и ђачких навика. Али, ако се све то не спречи у корену, постоји опасност да то постане њихова особина и да негативно утиче на изградњу њиховог радног лика. А примаран задатак војних школа свакако се састоји у томе да код слушаалаца развијају и негују особине, као што су: самосталност у раду, искреност, достојанство и понос, скромност, другарство и дисциплина, радне навике и слично, тако да треба одбацити све оно што на овај или онај начин омогућава развијање супротних повода. Најзад, оваквим начином оцењивања се наставници и старешине у школама често доводе у незгодан положај. Да би наставник разврстао већи број слушаалаца у наведених пет категорија, он је принуђен да у једну од тих категорија сврстава људе тако великих разлика у знањима као што нам је показао напред наведени пример. Постоји бојазан да одличан слушаалац, коме је недостајао само један стоти део оцене, на крају буде изравнат са оним који је само за један стоти део побегао од доброг успеха, тако да са правом посумња и у правичност наставника и у објективност старешина. А сваки поступак који омогућава изазивање сумње у правичност наставника и старешине у школи може имати озбиљних последица у односу на оформљење карактера млађих људи.

Поставља се питање да ли би било боље да се уместо целих оцена од 1 до 5, односно од 1 до 10, тј. са поделом на слабе, довољне, добре итд., уведе оцењивање са два децимала. Неоспорно је да би се оваквим начином оцењивања могла знатно прецизније изразити жељена разлика у постигнутом успеху, а тиме би се у исто време омо-

гућило и то да се слушаоци, с обзиром на постигнути успех, правилније сврставају у оквиру једне наставне јединице, односно школе у целини. То значи да оцене са два децимала не би требало заокруживати на целе бројеве нити успех изражавати са „добар“, „врло добар“ итд. Оваквим начином би се унеколико ублажиле незгоде бројног оцењивања, али се не би могле потпуно отклонити.

У неким школама страних армија оцењивање успеха се врши помоћу тзв. „тестова“, који, поред осталог, служе за испитивање интелигенције, сналажљивости и томе слично. Како у пракси изгледа такав начин оцењивања може се видети из следећег примера. Узмимо да се у једној школи обрађује тема „Пешиадски пук у нападу“ и да се за ту тему доноси и школско решење, у коме се разрађују посебна наставна питања: време почетка напада, избор правца главног и помоћног удара, груписање снага, ближи и следећи задатак, итд. на која слушаоци треба да одговоре. Пошто свако од ових питања добија једнак број поена (рецимо 20), најбољи решавалац задатака у целини биће онај који скупи највише поена.

У другом случају се може узети низ измешаних правилних и неправилних питања, термина, констатација и сл., тако да слушаоци имају задатак да у одређено време даду правилне одговоре на њих или само на она за која сматрају да су правилна, да би се на основу тога оцениле њихове способности и знања. Који ће се начин тестовања применити, зависи од тога шта се њима жели постићи.

Непрактичност оцењивања помоћу тестова је у томе што се школско решење доноси унапред и што се на основу таквог решења оцењује правилност рада свих осталих слушалаца. Друга његова слаба страна је у томе што се сваком одговору, без обзира на његову важност, даје подједнак број поена, тако да се може десити да један слушалац погрешно изабере, например, правац главног удара и да неправилно груписа снаге, а други да не одреди командно место и пуковску базу тамо где је она предвиђена школским решењем па да по том задатку добију исти број поена, тј. да буду једнако оцењени. Но, иако се овако драстичне разлике могу ублажити одређивањем броја поена према важности и тежини питања, ипак се тиме не могу решити остали проблеми оцењивања, јер овакав начин оцењивања опет доводи до обичне бројне оцене.

Заједничка слаба страна децималних оцена и тестова је у томе што изискују много времена, ангажују много људи на администрацији и што је то доста компликован начин доласка до крајњег резултата.

Избећи негативне стране наведених система оцењивања и учинити их ефикаснијим инструментом могуће је, по нашем мишљењу, само описном оценом. Оцена нечијег рада, успеха, па и неуспеха, нарочито ако је он делимичан, никако не значи његово изражавање бројем. Напротив, ако се жели реално оценити нечији рад, онда се морају свестрано пронаћи услови под којима се тај рад одвијао и шта је у томе било добро а шта није. Сем тога, пошто оцена није сама себи циљ, неопходно је да се приликом њеног саопштавања дају и поуке шта и како треба радити да би се уочени недостаци отклонили. Ако

наставник на све ово укаже ономе коме се саопштава постигнути успех, онда нема никакве потребе да се то још и посебним знаком (у овом случају бројем) обележава. Кад овако говоримо о оценама, онда мислимо на оцену која се саопштава оцењеном, односно на форму како треба оцењеном указати на постигнуте успехе у раду и учењу. То не значи да наставник у току школовања за своју евиденцију и праћење рада слушајалаца не треба и не сме да се послужи бројевима или било којим другим знаком. Али, свакако, не би требало дозволити да то наставницима буде једино средство помоћу кога ће пратити рад и развој слушајалаца, јер су то, како смо раније видели, непотпуни и штурни подаци за било какву солиднију анализу њиховог рада. Овакав метод оцењивања не би требало примењивати само у току школовања већ и на завршним испитима (неке армије су у својим вишим школама завеле овакав систем оцењивања).

Усвајањем описног система оцењивања отпала би и подела на категорије (слаб, довољан, добар итд.), те се тај податак не би уносио у дипломе (сведочанства), већ би се уносио само податак да ли је неко завршио или није завршио одговарајућу школу, јер је тај податак најважнији у документу о похађању неке школе, а споредно је то са каквим је успехом та школа завршена. Какав је успех постигнут у току школовања ствар је отпусне карактеристике коју сваки слушајалац добија на крају школовања.

Према томе, описна оцена сваког наставника у току школовања и коначна описна оцена која се, на основу таквих оцена, пише на крају школовања, омогућују да се изрази све оно што је карактеристично за сваког слушаоца — све његове особине, навике, склоности, оспособљеност, недостаци, непотпуности у неким знањима (примени знања) и други подаци на основу којих његове старешине могу имати јасну слику о његовим квалитетима. Наставницима и старешинама даје се могућност, наравно, уколико су свестрано пратили рад слушајалаца, да за сваког појединца дају реалну оцену о успеху и целокупном његовом узрасту и развоју, тако да се, нормално, не може посумњати у њихову правичност и објективност.

Саопштавање оцена о успеху за сваки одговор, за сваки израђени задатак, па понекад и за учешће у дискусији, такође је незгодно, јер се при пропитивању и оцењивању често не води рачуна о томе да ли нека тема, лекција, занимање или наставно питање имају за циљ да слушајалац научи како извесну радњу треба извести или је њен циљ да се провери дотада стечено знање. Уместо тога било би најкорисније и методски најправилније да се слушаоцима саопштава по-

стигнути успех кад пређу градиво које претставља извесну програмску целину, као например раздео јединачне обуке, одељењске, итд. На завршетку једног целовитог дела обуке могли би се давати контролни задаци у којима би слушаоци самосталним радом могли доказати колико су овладали пређеним градивом. Радећи овако ствара се могућност да се рад сваког појединца детаљно проанализира, да се свакоме укаже на добре и лоше стране у његовом раду и да се уједно дају упутства како и шта треба радити да би се уочени недостаци отклонили.

Међутим, ово никако не би требало схватити као тенденцију ослобађања наставника од свакодневне бриге о томе са каквом пажњом слушаоци прате наставу, како разумевају поједина питања, како се служе литературом и све оно што има утицаја на њихов правилан развој, наиме, да то евидентирају и да интервенишу тамо где је потребно. Наставник ће на основу солидних запажања у току наставе и резултата добијених на оваквим занимањима моћи да стекне потпунију слику о оспособљености својих слушалаца.

И поред свих напред изнетих негативности примене бројних оцена, ипак би било штетно ако би се оне одједном укинуле у свим школама. Наставници их годинама примењују и навикли су на њих, те би им требало и дуже времена и више напора да их одбаце. С друге стране, ако наставници не би умешно утицали на рад слушалаца, могло би доћи до тога да они попусте у раду или до других негативних последица. Зато би било корисно да се у школама које имају јачу традицију и искусније наставнике одмах пређе на нов начин оцењивања да би се без већих потреса дошло до драгоцених искустава која би се касније уопштавала и у свим школама користила.